

ET HELSETILBUDS VIRKNING PÅ ANMELDELSE OG DOMFÆLDELSE AF VOLDTÆGTSSAGER

Af LISBETH BANG¹

INDLEDNING

Januar 1986 åbnede en helsetjeneste for voldtægts ofre i Oslo, lagt til Allmennhel-seavdelingen ved Oslo Kommunale Legevakt². Voldtektsmottaket³ er oprettet som et samarbejde mellem Oslo Helseråd og Oslo Politikammer. Den nye tjeneste imøde-kommer til hovedformål. Et formål er *helseforebyggende* ved at møde ofrenes be-hov så godt det lader sig gøre inden eksisterende ressourcer for at dæmpe akut- og langtidssensfølger⁴ efter en voldtægt. Et andet formål er at tilrettelægge en retsmedi-cinsk undersøgelse og sporsikring som skal *sikre at politi og retsapparat rutinemæs-sigt får en optimal lægelig dokumentation*.

1. Formål med undersøgelsen

Denne artikel redegør for hvorvidt et tilgængeligt medicinsk tilbud ændrer et be-skevet anmeldelses- og domfældelsesmønster⁵. Artiklen anvender Voldtektsmotta-kets sager fra 1987. Sager, hvor politiet er kontaktet og sager som er anmeldt, sam-menlignes med sager hvor patienten ikke har ønsket andet end medicinsk undersø-gelse og behandling. Nyttseværdien af de indførte rutiner for retsmedicinsk undersø-gelse og sporsikring måles i forhold til antal domfældelser.

1.1 Tiltagets overføringsværdi

Artikkelen diskuterer betydningen af Oslo helsetjeneste for voldtægts ofre for at få flere til at henvende sig og ønske at anmelde; og effekten af dette for politi- og rets-apparats behandling af anmeldte voldtægtssager. Redegørelsen kan anvendes af de-partement og fylkeskommune ved fremtidige overvejelser over tiltag for vold og sek-suelle overgreb. Modellen Oslo Voldtektsmottak og samarbejdet mellem Oslo politi-kammer og Oslo Kommunale Legevakt er det første af sin art i Norge (og øvrige Skandinavien).

2. Eksisterende forskning om anmeldte og domfældte voldtægtssager

2.1 Et anmeldelsesmønster i voldtægtssager

Forskning på området anmeldte og domfældte voldtægtssager redegør for et anmel-delsesmønster. Slikt anmeldelsesmønster medfører at kun 5-10 % af voldtægter an-meldes og at anmeldte voldtægter er en speciel type med fortrinsvis ukendt gernings-mand, unge ofre (for halvpaltens vedkommende yngre end 20 år) og ofre hvor majori-teten har lav socioøkonomisk klassetilhørsforhold. Størsteparten af ofrene har

synlige mærker efter vold udøvet i forbindelse med voldtægten og åstedet er hyppigere offentlig område end privat.

Persson⁶ estimerer at 60% af kategorien klassisk overfaldsvoldtægt anmeldes, 10% af kategorien bekendtskabs- og kontaktvoldtægt anmeldes og mindre end en procent af kategorien parrelationsvoldtægt anmeldes. Kategorien parrelationsvoldtægt estimeres til at udgøre 75% af alle voldtægter (anmeldte og ikke-anmeldte sammenlagt). Kategorien bekendtskabs- og kontaktvoldtægter estimeres til at udgøre 23% af alle voldtægter og kategorien overfaldsvoldtægt estimeres til at udgøre to%.

Sager med et klassisk anmeldelsesmønster er fundet at være koncentreret blandt de sager, der når frem til domstolsbehandling. Holmstrom og Burgess lægger frem et billede af politiets opfattelse⁷ af sager der står stærkt i en retssag og et billede af sager der står svagt. Følgende komponenter indgår i dette billede:

- Kvalitet og holdbarhed af ofrets oplysninger
- Karakteristika om ofret, der drejer sig om opførsel og moralske habitus.
- Relation mellem offer og overgriber.
- Karakteristika om overgriber.

En sag der står stærkt ifølge Holmstrom og Burgess kendetegnes ved, at alle oplysninger fra ofret stemmer og bliver fremstillet med samme indhold hvergang, ofret bliver spurgt. Ofret kender ikke overgriber og giver en god beskrivelse af ham. Hun er tvunget til at følge med ham, forud for det passede hun sig selv. Hun er enten jomfru eller i et fast forhold; på tidspunktet for voldtægten er hun ædru. Overgriber har enten tidligere været i fængsel og/eller har en lang række af straffesigtelser imod sig. De refererede undersøgelser har kartlagt anmeldelse og sagsbehandling i samme tidsperiode i henholdsvis Sverige og en del af USA.

I Norge har Lykkjen kartlagt anmeldte voldtægter for året 1972⁸ ialt 95 sager. Det beskevine anmeldelsesmønster bliver for så vidt bekræftet idet halvparten af ofrene var yngre end 20 år, majoriteten af ofrene tilhørte et lavt socioøkonomisk lag af befolkningen og 65% af anmeldte gerningsmænd var ukendte for ofret.

Schafft⁹ har kartlagt efterforskning af et udvalg af anmeldte sædelighedslovbrud ved Oslo Politikammer over tre tidsperioder; 1968/69, 1974/75 og 1981/82. Schaffts undersøgelse viste brud på det klassiske anmeldelsesmønster i forhold til ofrenes alder og åstedets karakter.

2.2 Ofrenes forventninger til og oplevelse af politi- og retsapparats sagsbehandling i voldtægtssager

En mindre del af anmeldte voldtægtssager bringes frem til retssag. Undersøgelser viser, at kvinden opfatter politi- og retsapparats sagsbehandling som en bedømmelse af hendes skyld og ansvar for voldtægten¹⁰.

Domfældelse fungerer ikke - af/i sig selv - restituerende fysisk og psykisk. En dansk undersøgelse¹¹ har kartlagt voldtægtsofres psykiske mestring af voldtægten i sager hvor gerningsmanden er dømt. Tolv kvinder blev interviewet gennemsnitligt

12 år efter voldtægten. Undersøgelsen har vist at på trods af, at ressagen havde et positivt udfald set fra ofrets side, havde kvinderne fortsat svære psykiske eftervirkninger. Burgess og Holmstrom fulgte i deres undersøgelse i 1972-1973 patienterne fra de havde anmeldt til retssagen var afholdt. Flere patienter udtalte at retssagen oplevedes som en større påkendelse end selve voldtægten.

Ved tilrettelægnings af medicinsk og psykosocial hjælp er det vigtigt for helsetjenesten at have kendskab til betydning og konsekvenser for voldtægts ofre ved at politianmelde, både når sagsbehandlingen fører frem og ikke fører frem til retssag.

3. Materiale og metode

3.1 Patientmaterialet

Voldtekstmottaket tager imod alle som definerer sig udsat for voldtægt/voldtægtsforsøg og som søger hjælp for dette. En folder på norsk, engelsk og urdu gør opmærksom på tilbudet og er distribueret til aktuelle etater, kontorer og institutioner i Oslo. Vigtige elementer i tilbudet er at mennesker akut udsat for voldtægt kan henvende sig døgnet rundt uden at behøve henvisning eller være forpligtet til at politianmelde sagen for at få lægehjælp. Vedkommende vil få tilbudt medicinsk og retsmedicinsk undersøgelse med sporsikring, kriserådgivning til sig selv og aktuelle nærtstående, ophold på observationsposten, opfølgende medicinsk undersøgelse og behandling og henvisning til opfølgende terapeutisk hjælp. Alle dele af tilbudet er omkostningsfri for patienten. Mottaket tilbyder at hjælpe med kontakt til politi og bistandsadvokat.

En del patienter henvender sig først til politiet. Efter aftale begrænser politiet ved den første henvendelse samtalen til at tage de nødvendige oplysninger ud fra den betragtning at patienten kan være i chocktilstand. Oslo politikammer prioriterer at køre patienten til Voldtekstmottaket relativt raskt efter henvendelse. Det egentlige afhør kommer efter at patienten har fået medicinsk hjælp og er kommet til hægterne.

En del patienter vælger at komme direkte til Voldtekstmottaket. Det bliver da personalets opgave i løbet af undersøgelse og behandling at tage op med patienten spørgsmålet om politianmeldelse. Dersom patienten der og da ikke kan overskue at tage stilling til anmeldelse, tilbyder Voldtekstmottaket at udføre en fuld retsmedicinsk undersøgelse, samle ind bevismateriale og opbevare dette i sammenlagt ni uger. Patienter har da denne periode til at bestemme sig vedrørende anmeldelse.

Alle journaler og journaloptegnelser til patienter som søger undersøgelse og behandling efter en voldtægt opbevares i eget arkiv; til hver sag er udarbejdet et ti siders standard journalsæt¹². Arkivet er ivaretaget efter specielle rutiner af udpegede personer. Personalet har gennemgået fælles undervisning og oplæring i modtag af patienter udsat for voldtægt. Udfyldelse af journaler indgår som et element i oplæringen, således at oplysningerne fra journal til journal er sammenlignelige og kan bruges til en beskrivelse af patientgruppen.

Patienter som anmelder underskriver journalens første side og giver således Voldtekstmottaket tilladelse til at udlevere den retmedicinske standardjournal, indtegnede skitser og foto af synlige skader og indsamlet biologiske spor. Når patienten møder til opfølgende medicinsk undersøgelse og behandling vil andre journaler blive udfyldt med indkomne laboratoriesvar på kønssygdomme og graviditet og opfølgning af almentilstand fysisk, psykisk og socialt. Kommer sagen for retten kan en sammenfatning af eksisterende journalmateriale anvendes til en bedømmelse af skadeomfang patienten er forvoldt med voldtægten.

3.2 Metode

På baggrund af journalen er udtaget en række data om ofret (køn, alder, civilstand, forældreansvar, yrke, og hvorvidt vedkommende tidligere har været udsat for seksuelt overgreb) og en række data om sagen (gerningsmand(mænd), åsted, brug af våben og magt, noterede synlige fysiske skader og handlinger med kønsorgan). Disse data er sammenlignet for sager som er anmeldt versus ikke-anmeldt. Oslo Politikammer har gennemgået og udskrevet deres sagsbehandling både for sager anmeldt i 1987 og for perioden 1986-89. Statistisk Sentralbyrå, Kriminalstatistikken har udarbejdet oversigt over sagsbehandling ved Oslo Politikammer for årene 1982-85. Oplysninger om Oslo politikammers, Eidsivating statsadvokatembetes og Eidsivating lagmannsretts behandling af de anmeldte sager anvendes i tabeloversigterne. Fordelinger inden materialet er vurderet med khikvadrattest. Forskelle er vurderet statistisk signifikante når $p < 0,05$.

4. Resultatet af undersøgelsen

4.1 Kontakt til politiet versus anmeldelse

I 1987 henvendte 168 patienter sig til Legevakten for at få hjælp efter at være blevet udsat for voldtægt. I Voldtekstmottakets journaler fremgår at 98 patienter (58%) valgte at anmelde sagen til politiet. Imidlertid er kun 82 af disse sager (49%) opført anmeldt på Oslo Politikammers oversigt over behandlede sager i 1987 (Tabel 1). Det er bemærkelsesværdigt at bare halvdelen af patienterne valgte at anmelde sagen. Statistikken fra et sammenligneligt »sexual trauma center« fra Californien viser at anmeldelsesandelen faldt fra 83 til 70 % i perioden 1979 til 1984¹³. Undervejs i artik-

Tabel 1. Tabellen opgør Voldtekstmottakets sager fra 1987 efter *køn* og *anmeldelse*.

Sagsbehandling	Total	Kv.	M
Voldtekstmottakets sager	168 (100)	164	4
Politiet kontaktedes	98 (58)	96	2
Sager der blev politianmeldt	82 (49)	81	1

Tallene i parentes er procent angivelser.

len diskuteres om der er fællestræk ved gruppen af patienter som valgte *ikke* at anmelde.

Differencen mellem antal patienter som til Voldtekstmottaket oplyste at de har anmeldt og antal af sager der var registreret anmeldt hos politiet er 16 sager. Arbejdet med denne artikel har medført at spørgsmålet vedrørende 16 patienters *bevidste* fravalg af anmeldelse blev rejst. At spørgsmålet på nuværende tidspunkt ikke kan besvares uden at kontakte hver enkelt af patienterne medfører at Voldtekstmottaket tager dette fund ad notam og arbejder videre med sine rutiner for at sikre at patienten har modtaget og forstået den givne information. Undersøgelser viser at mennesker udsat for store traumer reagerer med i en periode at have indsnævret opfattelse og hukommelse. Vi og andre offentlige institutioner som har kontakt med patienterne i denne periode må udvise ekstra agtpågivenhed når information gives. Det er ikke tilstrækkeligt at give information mundtlig en gang; vor erfaring viser at information må gives både mundtligt og skriftligt i rolige omgivelser og med god tid.

I eftertid er det uvist om patienterne har opfattet forskellen mellem at kontakte politiet og at anmelde sagen. Det er muligt at patienterne ved at kontakte politiet har troet at de har anmeldt sagen; på den anden side er det også muligt at patienterne efter at have kontakttet politiet og efter at have gennemgået den retsmedicinske undersøgelse har besluttet sig for ikke at anmelde.

Ved Oslo politikammer førte 19 (18%) af anmeldte voldtægtssager frem til retssag; af disse havde 16 været patienter på Voldtekstmottaket.

4.2 Fordeling af alder i anmeldte og dømte sager

Udfra tidligere undersøgelser af anmeldte voldtægter forventes at majoriteten af ofrene er unge kvinder under 30 år. Sammenlignes *aldersfordelingen* hos ofrene i politianmeldte sager for hele landet i 1972 med anmeldte sager fra Voldtekstmottaket i 1987 ses at langt flere *voksne* kvinder end tidligere søger hjælp for voldtægt og anmelder. Oslo Kommunale Legevakts tilbud til patienter udsat for voldtægt blev i 1987 modtaget af kvinder og mænd fra 14 til 84 år. I 1972 var ofrene i halvdelen af sagerne i aldersgruppen 13-20 år. I 1987 var en fjerdedel af sagerne i denne aldersgruppe. I 1972 var 12% af ofrene 30 år og ældre, i 1987 var den tredobbelte andel 30 år og ældre. Sammenholdes disse fund med Schaffts undersøgelse af et udvalg færdiske efterforskede sædelighedslovbrud ved Oslo politikammer fra 1968 til 1982 finder Schafft den samme tendens til at ofrene i højere grad end tidligere kommer fra andre aldersklasser end de 13-20 årige. I 1982 finder Schafft at 68% var ældre end tyve år, for Voldtekstmottakets patienter i 1987 var 74 % ældre end 20 år.

Tabel 2 viser oversigt over kontakt-, anmeldelses- og domfældelsesfrekvens i forhold til alder i 1987. Tabellen viser at kvinder i aldersgruppen 14-19 år og i aldersgruppen 40 år og ældre anmeldte mest. Efterprøvet statistisk er denne iagttagelse ikke stor nok til at give signifikant udslag. Sammenlignes alderen til de som har kon-

Tabel 2. Anmeldelse i forhold til *alder*.

Alder	Total	Kontaktet politi	Anmeldelse	Dom	U
14-19 år	35 (21)	23 (66)	21 (60)	5 (25)	1
20-29 år	72 (43)	39 (54)	28 (39)	6 (26)	5
30-39 år	45 (27)	24 (53)	22 (49)	3 (14)	1
>40 år	16 (10)	12 (75)	11 (69)	2 (19)	
40-49 år	10	8 (80)	7 (70)	1 (14)	
50-69 år	3	1 (33)	1 (33)		
>69 år	3	3 (100)	3 (100)	1 (33)	
Ialt	168 (100)	98 (58)	82 (49)	16 (21)	7

Tallene i parentes udtrykker procentandele. I forhold til rubrikkerne *total*, *kontaktet politi* og *anmeldelse* beregnes procentandelen i forhold til hele patientmaterialet på 168 personer. For rubrikken *dom* beregnes procentandelen af mængden af anmeldte sager 75, som er efterforsket ved Oslo politikammer (82 anmeldte sager minus den andel på 7 sager behandlet udenbys/udenlands, opført under *U*).

taktet politiet med de som har anmeldt ses, at frafaldet ikke fordeler sig jævnt i forhold til alder men at et større frafald ligger i aldersgruppen 20-29 år. Russels¹⁴ repræsentative undersøgelse over californiske kvinder udsat for voldtægt viste at kvinder i alderen 16-34 år var mest udsat. Samtidig viser internationale undersøgelser at aldersgruppen 20-34 år er svagt repræsenteret¹⁵ som anmeldere i forhold til den andel af voldtægter, de har været udsat for.

Sammenlignes patienternes aldersmæssige fordeling med Oslo kvindelige befolkning¹⁶ er gruppen 15-19 år repræsenteret tre gange hyppigere blandt patienterne end i befolkningen, gruppen 20-29 år er repræsenteret dobbelt så hyppigt, og gruppen 30-39 år halvanden gang så hyppigt. Tendenserne af et klassisk anmeldelsesmønster i forhold til alder genfindes i og med at de 15-19 årige er overrepræsenteret blandt patienterne. Den tendens i anmeldelsesmønsteret som Schafft finder i slutningen af syttitallet, at kvinder ældre end 20 år begyndte at udgøre en større gruppe end kvinder yngre end 20 år blev mere udpræget i 1987. Hvor stor indflydelse Legevaktens tilbud har haft i denne proces er vanskeligt at sige. Indenfor de seneste 20-15 år har der været en tiltagende diskussion af problemfeltet voldtægt og seksuelle overgreb. Som nogle af flere resultater af denne diskussion åbnede Krisesenteret for mishandlede og voldtatte kvinder i 1978 i Oslo; bistandsadvokatordningen trådte i kraft i 1981, Voldtekstmottaket åbnede 1986 m.m.

Den procentvise andel af domfældelser fordelte sig jævnt indenfor aldersgrupperne og bryder således med en opfattelse af at domfældelse skulle have sammenhæng med ofrenes alder.

4.3 Fordeling af civilstand i anmeldte og dømte sager

Ud fra tidligere undersøgelser af anmeldte voldtægtsager forventes at finde at ofre med civilstand *hjemmeboende hos forældre* og *enslig* er stærkest repræsenteret og civilstanden *gift* er svagest repræsenteret.

Tabel 3. Anmeldelse og civilstand.

Civilstand	Total	Kontaktet politi	Anmeldelse	Dom	U
Enslig	76 (48)	41 (54)	33 (43)	6 (21)	4
Samboende	23 (15)	14 (61)	12 (52)	2 (17)	
Skilt	22 (14)	15 (68)	12 (55)	3 (25)	
Gift	17 (11)	7 (41)	6 (35)	1 (17)	
Bor hos forældre	19 (12)	12 (63)	11 (58)	3 (30)	1
Enke	1	1	1	1 (-)	
Ikke oplyst	10	8 (80)	7 (70)		2
	168 (100)	98 (58)	82 (49)	16 (21)	7

Tallene i parentes udtrykker procentandele. I forhold til rubrikken *total* beregnes procentandelen i forhold til patientmaterialet på 158 personer (168 minus den andel civilstanden ikke er oplyst for). For rubrikkekn *dom* beregnes procentandelen af mængden af anmeldte sager 75, som er efterforsket ved Oslo politikammer (82 anmeldte sager minus en andel på 7 sager behandlet udenbys/udenlands, opført under U).

Tabel 3 viser patienternes civilstand i forhold til kontakt, anmeldelse og domfældelse. De forventede tendenser genfindes men statistisk udregnet er de ikke signifikante. Gruppen med civilstatus *gift* var imidlertid signifikant underrepræsenteret blandt forventede patienter (aldersgruppen 20-39 år) i forhold til Statistisk Sentralbyrås opgørelse over Oslo kvindelige befolkning (Bang 91). Det vil sige at gifte kvinder udsat for voldtægt *henvendte sig ikke* hos helsevæsenet (hverken når ægtefælle var gerningsperson eller når andre mænd var gerningsperson).

Sammenlignet med Perssons undersøgelse over anmeldte voldtægter i Sverige i 1976 fandt den svenske undersøgelse andelsvis dobbelt så mange som var hjemmeboende hos forældre. Forskellen kan bero på at alderstygdepunktet i Oslo var højere (median 27 år) end det svenske (median 23 år). Hypotesen støttes af at Schafft i 1981/82 fandt samme procentandel hjemmeboende hos forældre som Voldtektsmottaket i 1987.

4.4 Fordeling af forældre versus barnløse i anmeldte og dømte sager

Hensigten med denne oversigt er at bedømme, hvorvidt mennesker med ansvar for børn i større udstrækning skulle anmelde voldtægt. Tabel 4 bringer en oversigt over patienter som har og ikke-har barn og fordeling af kontakt til politi, anmeldelse og

Tabel 4. Anmeldelse udfra om *patienten har ansvar for børn*.

Børn	Total	Kontaktet politi	Anmeldelse	Dom	U
Patienter uden børn	116 (73)	63 (54)	55 (47)	11 (22)	4
Patienter med børn	43 (27)	28 (65)	21 (49)	4 (20)	1
Patienter med 1 barn	25	16 (64)	14 (56)		
Patienter med 2 børn	15	10 (67)	6 (40)		
Patienter med >2 børn	3	2 (-)	1 (-)		
Uoplyst	9 (5)	7 (-)	6 (-)	1	2
Total	168 (100)	98 (56)	82 (49)	16 (21)	7

Tallene i parentes udtrykker procentandele. I forhold til rubrikken *total* beregnes procentandelen i forhold til patientmaterialet på 159 personer (168 minus den andel forældreskab ikke er oplyst for). For rubrikken *dom* beregnes procentandelen af mængden af anmeldte sager 75, som er efterforsket ved Oslo politikammer (82 anmeldte sager minus en andel på 7 sager behandlet udenbys/udenlands, opført under *U*).

domfældelse. I 1987 havde 27 % af Legevaktens patienter børn; i Schaffts undersøgelse fra 1981/82 havde 11% af de anmeldende kvinder børn. Patienter med og uden børn anmeldte lige hyppigt. Perssons svenske undersøgelse fra 1976 fandt at 30% af de anmeldende kvinder havde børn; denne størrelse genfindes i Legevaktens materiale. Forholdsvis flere kvinder med børn (67%) kontaktede politiet end kvinder uden børn; statistisk udregnet er denne tendens ikke stor nok til at være signifikant.

4.5 Fordeling af arbejdsmarkedstilknytning ved kontakt, anmeldelse og domfældelse

Ud fra tidligere forskning om anmeldte voldtægter forventes det at ofrene tilhører lav socialøkonomisk klasse. Tabel 5 bringer oversigt over patienternes arbejdsmarkedstilknytning. Den andel – 70 (56%) – af patienterne som var i arbejde reflekterede den erhvervsbeskæftigede del (47%) af Oslo kvindelige befolkning. Blandt den ikke erhvervsbeskæftigede del af patienterne gik 25 (20 %) i skole eller studerede sammenlignet med 5% af Oslo kvindelige befolkning. Gruppen af patienter udenfor arbejdsmarkedet (en betegnelse som her dækker tre pensionister, seks uføretrygdede, to personer under atfføring, to arbejdsledige og to personer uden fast bopæl) havde en anmeldelsesandel på 87% og statistisk udregnet signifikant. Patienter udenfor arbejdsmarkedet havde den laveste domfældelsesandel. Hjemmearbejdende husmødre anmeldte hyppigere end erhvervsbeskæftigede patienter men ikke så hyppigt som patienter udenfor arbejdsmarkedet.

Internationalt eksisterer få befolkningsundersøgelser i forhold til spørgsmålet forekomst og hyppighed af voldtægt. Russell har foretaget slik undersøgelse¹⁷ af

San Franciscos kvindelige befolkning. I forhold til spørgsmålet voldtægtsofre og socialøkonomisk klassetilhørighed viste undersøgelsen at kvinder fra øvre middel klasse havde signifikant større tendens til at blive udsat for voldtægt end kvinder fra middel og arbejderklasse. Kvinder med mere end 12 årig skolegang havde signifikant større tendens til at blive udsat for voldtægt end kvinder med otte og ni års skolegang. Russells undersøgelse over anmeldte og ikke anmeldte voldtægter viste et andet billede af ofret sammenlignet med forskning af udelukkende anmeldte voldtægter.

Svenske kriminologiske undersøgelser af politianmeldte voldtægtssager fra 1975 og 1981 konkluderede at ofre for voldtægt (både de der politianmelder og de der ikke anmelder) er en heterogent sammensat gruppe og at majoriteten tilhører lavere socioøkonomiske klasser (Falconer 1975¹⁸, Persson 1981). Denne vurdering genfindes i en international litteraturgennemgang¹⁹ af forskning om voldtægtsofre.

Tabel 5. Anmeldelse ud fra *arbejdsmarkedssituation*.

Kategori	Total	Kontaktet politi	Anmeldelse	Dom	U
I arbejde	74 (55)	43 (58)	34 (46)	6 (20)	4
Under uddannelse	31 (23)	13 (42)	11 (36)	4 (40)	1
Hjemmearbejdende husmor	8 (6)	5 (63)	5 (63)	1 (20)	
Udenfor arbejdsmarkedet	15 (11)	14 (93)	13 (87)	2 (15)	
Institutionsbundet	6 (4)	3 (50)	3 (50)		
Prostitution	1	- (-)	- (-)		
Ikke oplyst	33	20 (61)	16 (49)	3 (19)	2
	168 (100)	98 (58)	82 (49)	16 (21)	7

Under uddannelse indeholder 31 personer: Disse er 22 skoleelever, fem studenter, og fire under atfføring.

Udenfor arbejdsmarkedet indeholder 15 personer: Disse er tre pensionister, seks uføretrygdede, to arbejdsledige, to på socialhjælp og to u.f.b. (uden fast bopæl).

Institutionsbunden indeholder seks personer: Fem personer under Helse Vern for Psykisk Udviklingshæmmede (HVPU) og en person i institution for fysisk handicappede.

Prostitution indeholder én person: En kvinde som ernærer sig ved gadeprostitution.

Tallene i parentes udtrykker procentandele. I forhold til rubrikken *total* beregnes procentandelen i forhold til patientmaterialet på 135 personer (168 minus den andel - 33 - tilknytning til erhvervsliv ikke er oplyst for). For rubrikken *dom* beregnes procentandelen af mængden af anmeldte sager 75, som er efterforsket ved Oslo politiskammer (82 anmeldte sager minus en andel på 7 sager behandlet udenbys/udenlands, opført under *U*).

En norsk undersøgelse udført i 1987²⁰ af 168 voldtægtsofre som for flere end halvpårtens vedkommende havde uueversitets- eller høgskoleuddannelse og som var udsat for voldtægt gennemsnitligt 10 år tilbage i tiden viste, at kun otte procent af disse veluddannede informanter havde valgt at anmelde. Af norske politianmeldte voldtægtssager i 1972 udgjorde det store flertal kvinder med lav socioøkonomisk baggrund (Lykkjen 1976).

Voldtektsmottakets patientmateriale tilsvarede begge de to indbyrdes forskellige tendenser af refereret forskning, hvilket kan have sammenhæng med at patientmaterialet indeholder både anmeldte og ikke-anmeldte sager. Det svarer til forventninger fra *forskning af anmeldte voldtægter* at den svageste socioøkonomiske gruppe havde en signifikant højere anmeldelsesgrad (gruppen af patienter udenfor arbejdsmarkedet) og det svarer til forskning som repræsenterer *både anmeldte og ikke anmeldte* voldtægter at patientmaterialet var lidt bedre stillet socioøkonomisk end gennemsnittet af Oslo kvindelige baggrundsbefolkning.

Man kan stille sig spørgsmålet hvorfor det både nationalt og internationalt er de socioøkonomisk dårligst stillede, der fortrinsvis vælger at anmelde i betragtning af at majoriteten af dem, der voldtages, befinder sig blandt de bedre stillede? Sørensen og Hetle har i en arbejdsmiljøundersøgelse af politi- og lensmannsarbejde²¹ fundet at 30% af politiets arbejdstid gik til socialt hjælpearbejde af en art, som de skriver, foreløbig ikke var omtalt i politiinstruksen. Fundet forklares ved at der i samfundet er en gruppe mennesker med sociale og psykiske problemer, som har brugt op og/eller ikke passer ind i helse- og socialvæsenets tilbud og som anser politiet, som den instans de tyer til i nød. Sørensen og Hetle har i deres undersøgelse ikke eksplicit fokuseret på voldtægt og seksuelle overgreb; jeg tillader mig at bruge deres fund som en af flere mulige forklaringer på det stillede spørgsmål.

At helsetjenesten anerkender voldtægt som et medicinsk anliggende og opretter helsetilbud førte til flere kvinder fra flere lag af befolkningen henvendte sig for hjælp. Hvor det tidligere var lavstatuskvinder som anmeldte var det nu både middel og lavstatuskvinder som anmeldte, selvom den højeste anmeldelsestendens fortsat fandtes i den gruppe der ressourcemæssigt stod svagest.

4.6 Fordeling af personer som tidligere har været udsat for seksuelt overgreb blandt anmeldte og domfældte sager

Halvdelen af Voldtektsmottakets adspurgte patienter havde været udsat for voldtægt tidligere. Russels befolkningsundersøgelse viste at halvdelen af kvinder udsat for voldtægt var udsat mere end en gang. Patientmaterialet kan således ikke betragtes som usædvanligt ud fra dette. Man kunne forestille sig at kvinder udsat for voldtægt for anden gang i højere grad ville anmelde. Tabel 6 viser en oversigt over patienterne opgjort i forhold til om de tidligere har været udsat for seksuelt overgreb. Forventning om højere anmeldelse mødes ikke.

Tabel 6. Anmeldelse i forhold til *at være voldtaget tidligere*.

Tidl. voldtaget	Total	Kontaktet politi	Anmeldelse	Dom	U
Ja	44 (49)	28 (64)	23 (52)	4 (19)	2
Nej	46 (51)	22 (48)	20 (43)	2 (11)	1
Uoplyst	78	48 (62)	39 (50)	10 (29)	4
Ialt	168 (100)	98 (58)	82 (49)	16 (21)	7

Tallene i parentes udtrykker procentandele. I forhold til rubrikken *total* beregnes procentandelen i forhold til patientmaterialet på 90 personer som har fået stillet spørgsmålet, hvorvidt de tidligere har været udsat for voldtægt (168 minus 78 som ikke er blevet spurgt). For rubrikken *dom* beregnes procentandelen af mængden af anmeldte sager 75, som er efterforsket ved Oslo politikammer (82 anmeldte sager minus en andel på 7 sager behandlet udenbys/udenlands). I denne tabel er den uoplyst andel af patientmaterialet stor; dette hænger sammen med at rådgiver over for hver patient kunne tage valget ikke at stille spørgsmålet i den akutte rådgivningssituation.

4.7 Fordeling af ofrets kendskab til gerningsperson blandt kontaktede, anmeldte og domfældte sager

Tabel 7 viser en oversigt over antal af og kendskab til gerningsperson. Tre fjerdedele af Voldtekstmottakets patienter var udsat for voldtægt af ukendt gerningsperson. Tendensen i anmeldelsesmønsteret fra kvindens side følger det tidlige omtalte klassiske²² hvorved ukendte gerningspersoner i større grad anmeldes end gerningspersoner, ofret har et parforhold til.

Tabel 7. Anmeldelse i forhold til *antal af gerningspersoner og deres kendskab* til ofret.

Kendskab	Total	Kontaktet politi	Anmeldelse	Dom	Henl.obs	U
Gerningsperson kendt	54 (33)	29 (54)	24 (44)	8 (36)	1 (5)	2
Gerningsperson ukendt	110 (67)	69 (63)	58 (53)	6 (11)	20 (38)	5
Uoplyst	4	-	-	2 (50)		
Sum	168 (100)	98 (58)	82 (49)	16 (21)	21 (28)	7
Gruppevoldtægt	33 (20)	17 (52)	13 (39)	2 (15)	5 (46)	2
Ægtefælle/sambo	5	2 (40)	1 (20)			1
Tidligere ægtefælle/sambo	2	2 (-)	2 (-)			

Tallene i parentes udtrykker procentandele. I forhold til rubrikkerne *total*, *kontaktet politi* og *anmeldelse* beregnes procentandelen i forhold til hele patientmaterialet på 164 personer hvor relation til gerningsperson er kendt (168 minus 4 uoplyste); for rubrikkerne *dom* og *henlagt til observation* beregnes procentandelen af mængden af anmeldte sager 75, som er efterforsket ved Oslo politikammer (82 anmeldte sager minus den andel på 7 sager behandlet udenbys/udenlands, opført under U).

Domfældelser var signifikant flere blandt sager med kendt gerningsperson. I Schaffts undersøgelse af 146 voldtægter faldt der dom i ni sager og i seks af disse sager var gerningsmanden kendt af kvinden fra tidligere. Fundene fra Voldtekstmottakets materiale bekræfter ikke at politi og retsapparat skulle behandle sager med kendt gerningsperson mindre seriøst²³ end sager med ukendt gerningsmand. Sager hvor gerningsperson var *nuværende* ægtemand eller sambo²⁴ var få i dette materiale. Der var en tendens til at kvinden ikke anmeldte selvom hun valgte at opsøge helsevæsenet for hjælp og behandling. En ud af fem sager blev anmeldt. I to sager var gerningsperson *tidligere* ægtefælle eller sambo; begge kvinder anmeldte. Ingen parforholdsvoldtægter var domfældt.

4.8 Fordeling af åstedskategori ved anmeldelse og domfældelse

Tabel 8 viser en oversigt over åsteds kategorier²⁵ i kontaktede-, anmeldte- og domfældte sager. Fordeling af åsted blandt Voldtekstmottakets patienter var som forventet ud fra tidligere forskning og patienternes anmeldelser fulgte mønsteret ved at offentlige åsteder anmeldtes i højere grad end private. Dette ses endda tydeligere under rubrikken sager hvor politiet blev kontaktet. Der faldt hyppigere dom i sager med privat åsted. Fundene fra Voldtekstmottakets materiale bekræftede ikke at politi og retsapparat prioriterede sager med offentlig åsted fremfor sager med privat åsted.

Tabel 8. Anmeldelse i forhold til *åsted*.

Åsted	Total	Kontaktet politi	Anmeldelse	Dom	Henl.obs.	U
Hendes lejlighed	33 (21)	20 (61)	17 (52)	8 (53)	2 (13)	2
Hans lejlighed	25 (16)	11 (44)	10 (40)	2 (20)	1 (10)	
Fælles lejlighed	5 (3)	2 (40)	1 (20)			
Andres private bolig	21 (13)	7 (33)	7 (33)	3 (43)	3 (42)	
Midlertidig bolig	17 (11)	12 (71)	11 (65)	1 (11)		2
Bygning u. boligfunktion	14 (9)	13 (93)	12 (86)	1 (8)	2 (17)	
Bil	23 (14)	16 (70)	12 (52)	1 (10)	7 (70)	2
Ude	23 (14)	15 (65)	10 (43)		6 (67)	1
Uoplyst	7	2 (29)	2 (29)			
Sum	168 (100)	98 (58)	82 (49)	16 (21)	21 (28)	7

Tallene i parentes udtrykker procentandele. I forhold til rubrikkerne *total*, *kontaktet politi* og *anmeldelse* beregnes procentandelen i forhold til hele patientmaterialet på 161 som åstedet er kendt for (168 minus 7 uoplyste sager); for rubrikkerne *dom* og *henlagt til observation* beregnes procentandelen af mængden af anmeldte sager 75, som er efterforsket ved Oslo politikammer (82 anmeldte sager minus den andel på 7 sager som er behandlet udenbys/udenlands og står anført i tabellen under *U*).

Anmeldte åsteder af patienterne fra 1987 var ikke repræsentative for åstedsfordelingen blandt anmeldte og ikke-anmeldte sager tilsammen. I en norsk undersøgelse²⁶ fandtes privat åsted i 97% af de omtalte sager. Den høje andel af privat åsted skyldtes at undersøgelsen indeholdt nogle kvindemishandlings- og incestforhold som rapporteredes gennemsnitlig at have foregået i 5-6 år med regelmæssig (ugentlig) gentagelse af overgrebene; de fleste overgreb var udført af gengangere på åstedet *det fælles hjem*.

4.9 Fordeling af våbenbrug og magt i sager ud fra kontakt, anmeldelse og domfældelse

Tabel 9 viser en oversigt over sager hvor gerningspersonen anvendte våben og magt. I en trediedel af voldtektsmottakets sager var anvendt våben og magt men totalt anmeldte patienterne ikke slike sager hyppigere.

Sager hvor gerningspersonen har anvendt intoxication (medikament, alkohol, narkotika) til at neddyse ofret havde en signifikant ikke-anmeldelsesandel på 14%. To sager er kvindemishandlingssager med voldtægt; en sag (1%) var anmeldt men førte ikke til domfældelse.

Tabel 9. Anmeldelse i forhold til brug af våben og magtmiddel.

Våben/magt	Total	Kontaktet politi	Anmeldelse	Dom	Henl.obs.	U
Kniv	24	17 (71)	16 (67)	3 (23)	5 (39)	3
Jernstang/tung genstand	3	1				
Mishandling	2	1 (-)	1 (-)			
Indespærring	8	5 (62)	4 (50)	3 (75)	1 (25)	
Forgiftning	7	2 (29)	1 (14)		1	
Revolver	2	2 (-)	2		1 (-)	
Knebling	3	3 (-)	3			
Strangulering	1	1 (-)	1			
Brænding med cigaret	2	2 (-)	2			
Saks/nål	3	1 (-)	1			
Kosteskæft i vagina	1	-	-			
Elektrisk apparatur	1	1 (-)	1			
Tog foto	1	1 (-)	1			
Gruppevoldtægt	33	17 (52)	13 (39)	2 (18)	5 (46)	2
	91 (54)	54 (64)	46 (51)	8 (20)	13 (32)	5

Tallene i parentes udtrykker procentandele. I forhold til rubrikkerne *total*, *kontaktet politi* og *anmeldelse* beregnes procentandelen i forhold til hele patientmaterialet på 91; for rubrikkerne *dom* og *henlagt til observation* beregnes procentandelen af mængden af anmeldte sager 41, som er efterforsket ved Oslo politikammer (46 anmeldte sager minus den andel på 5 sager behandlet udenbys/udenlands opført i tabellen under U).

I tabellen over magtmiddeler er gruppevoldtægt medtaget. 20% af patienterne blev udsat for gruppevoldtægt (en forventet andel ud fra forskning om anmeldt voldtægt), også gruppevoldtægter anmeldtes i mindre grad.

4.10 Fordeling af synlige fysiske skader i sager ud fra kontakt, anmeldelse og domfældelse

Forskning af anmeldte voldtægtssager viser at voldtægter som har efterladt sig synlige fysiske skader domfældes i højere grad end voldtægter som ikke har efterladt sig synlige spor. Tabel 10 viser en oversigt over fund af synlige fysiske skader.

Tabel 10. Anmeldelse i forhold til *synlige fysiske skader*.

	Total	Kontaktet politi	Anmeldelse	Dom	U
Synlige fysiske skader	82 (57)	57 (70)	49 (60)	15 (33)	3
Ingen synlige skader	61 (43)	32 (52)	26 (43)	1 (4)	2
Skader ikke undersøgt	25 (-)	9 (36)	7 (28)		2
	168 (100)	98 (58)	82 (49)	16 (21)	7

Tallene i parentes udtrykker procentandele; Antal personer som har synlige henholdsvis ikke synlige skader er udregnet i forhold til den andel af patientmaterialet – 133 – som er lægeundersøgt. For rubrikken *dom* beregnes procentandelen af mængden af anmeldte sager 75, som er efterforsket ved Oslo politikammer (82 anmeldte sager minus en andel på 7 sager behandlet udenbys/udenlands).

Knap to trediedele af de medicinsk undersøgte patienter havde synlige fysiske skader. Majoriteten af Voldtekstmottakets skadede patienter havde skader flere steder på kroppen samtidigt. De fleste skader var knusningsskader af hud, underhud og muskulatur hvor skaden var synlig som blodudtrædning og/eller hævelse. I tilfælde hvor der var anvendt kniv eller andet skarpt redskab var knivsbrugen begrænset til at fremkalde rifter i hud og underhud, i sjældne tilfælde så man perforation og stik ned i muskel og/eller organ. Signifikant flere patienter med synlige fysiske skader anmeldte end patienter uden synlige skader. Blandt anmeldte sager med synlige skader er faldet dom i 31%; af anmeldte sager uden skader er faldet dom i 4%. Variablen synlige fysiske skader fulgte det forventede anmeldelse's og domfældelsesmønster.

Det er vanskeligt at sammenligne denne variabel til Perssons, Lykkjens og Schaffts materiale da det er uklart hvilke former for fysisk undersøgelse, kvinderne i deres materialer var tilbudt. Persson angiver at 38% af kvinderne fik gynekologisk undersøgelse og 49% en ydre kropsbesigtigelse. Det fremgår ikke hvilken fagperson som foretog slik kropbesigtigelse eller efter hvilke rutiner og standarder synlige skader defineredes. Lykkjen har ikke ordnet sit materiale således, at det er muligt at finde andelen af kvinder som var fysisk undersøgt. Det fremgår imidlertid at anmeldel-

ses- og domfældelsesandel var størst i sager, hvor synlige fysiske skader forekom. I Schaffts materiale fremgår det heller ikke hvordan og fra hvem skadebeskrivelsen er fremkommet. I tre ud af ni domfældelser havde kvinden synlige skader; domfældelsesandelen for Schaffts seksårige materiale var fem% totalt, et lille antal sager at beregne tendens ud fra.

4.11 Fordeling af misbrug af kønsorgan i sager ud fra kontakt, anmeldelse og domfældelse

Forskning af anmeldte voldtægter viser at den hyppigst forekommende handling med kønsorgan er gerningspersonens penetration af ofrets vagina med penis. Persons kartlægning af svenske anmeldte voldtægter viste at 50% indeholdt samleje. Af Schaffts norske materiale var 52% udsat for overgreb med penis i vagina.

Tabel 11. Anmeldelse i forhold til *handling med kønsorgan*.

Handling	Total	Kontaktet politi	Anmeldelse	Dom	Henl.obs	U
Fuldbyrdet voldtægt	138 (85)	79 (57)	69 (50)			
Vaginalt alene	102	56 (55)	50 (49)	11 (23)	15 (32)	3
Vag. - oralt - analt	6	4 (67)	4 (67)	2 (50)		
Vag. - oralt	10	9 (90)	8 (80)	3 (38)	2 (29)	1
Vag. - analt	8	2 (25)	2 (25)			1
Utugtig omgang	12 (7)	8 (67)	5 (42)			
Oralt alene	7	5 (71)	2 (29)		1 (-)	
Analt alene	4	2 (50)	2 (50)			
Oral - anal	1	1 (-)	1		1 (-)	
Kan ikke redegøre	7 (4)	5 (71)	4 (57)		1 (-)	
Bevidstløs/intox	3	3	2		1 (-)	
HVPU-patient	4	2	2			
Voldtægtsforsøg	17 (11)	11 (65)	7 (41)		1 (17)	1
Uoplyst	6	3	2			1
	168 (100)	98 (58)	82 (49)	16 (21)	21 (28)	7

Tallene i parentes udtrykker procentandele; I forhold til rubrikkerne *total*, *kontaktet politi* og *anmeldelse* beregnes procentandelen i forhold til hele patientmaterialet på 168; for rubrikkerne *dom* og *henlagt til observation* beregnes procentandelen af mængden af anmeldte sager 75, som er efterforsket ved Oslo politikammer (82 anmeldte sager minus den andel på 7 sager behandlet udenbys/udenlands opført i tabellen under *U*).

Tabel 11 viser en oversigt over handlinger med kønsorgan inddelt i hovedkategorierne fuldbyrdet voldtægt, utugtig omgang og voldtægtsforsøg i forhold til anmeldelses- og domfældelsesandel. Af Voldtekstmottakets patienter var 75% udsat for penetration af vagina, enten som eneste kropsåbning udsat for penetration eller i tillæg

til penetration af mund og/eller endetarmsåbning. I sager hvor gerningsperson foretog *penetration af offerets mund* enten som eneste kropsåbning eller i tillæg til andre kropsåbninger var andelen som kontaktede politiet signifikant større end når munden ikke var inddraget. En forklaring kan være at patienten i højere grad kontaktede politiet dersom handlinger med kønsorgan oplevedes unormale sammenlignet med hendes seksuelle adfærd²⁷ i situationer med samtykke. Kategorien voldtægtsforsøg og utugtig omgang har begge et frafald på 24% mellem antal sager politiet kontaktes og antal af sager som anmeldtes.

Der foreligger kun domfældelse i sager hvor vagina var udsat for penetration. Det er vanskeligt at afgøre om dette er en tilfældighed for 1987 domfældelser eller om det er en tendens der kan genfindes. Lykkjen, Persson og Schafft har ikke gjort op domfældelse i deres materiale i forhold til variabelen handlinger med kønsorgan; den mulighed for sammenligning er således ikke til stede.

5. Politi og retsapparats sagsbehandling af anmeldte voldtægter

5.1 Oslo Politikammer

Det har interesse at evaluere om Voldtektsmottaket's undersøgelses- og sporsikringsrutiner havde effekt for politiets efterforskning. I denne artikel er udvalgt som evalueringsmål at se på om antal af domfældelser øgedes.

Tabel 13.1. Tabellen viser en oversigt over Oslo Politikammer sagsbehandling for anmeldte voldtægter i årene 1982-1985.

Årstal	1982	1983	1984	1985
Anmeldte voldtægter	46 (100)	71 (100)	81 (100)	84 (100)
Dom	11 (24)	12 (17)	15 (19)	17 (20)
Henl. bev. stilling	21 (46)	40 (56)	38 (47)	39 (46)
Henlagt til observasjon	13 (28)	19 (27)	27 (33)	28 (33)
Påtaleundladelse			1	
Gerningsperson < 14 år	1			

De præsenterede tal er hentet fra Kriminalstatistikken ved Ulla Haslund; udfra særlig datakørsel er sikret at sagsbehandlingen gælder de sager, der anmeldtes det pågældende år.

Tabel 13.1 og 13.2 viser en oversigt over sagsbehandlingen ved *Oslo Politikammer* i årene 1982 til 1989. Voldtektsmottaket åbnedes januar 1986. Andelen af Oslos sager *med dom* er ikke øget i årene 1982-1989. Regnes mottaket's 82 anmeldte (hvoraf syv sager førtes udenbys/-lands) heraf 16 domfældte sager ud for sig for 1987 giver dette en domfældelse på 21%.

Andre metoder er anvendt for at måle effekt; patienternes vurdering af hjælpen er kartlagt ved en spørgeundersøgelse, personalets synspunkter er indhentet via inter-

Tabel 13.2. Tabellen viser en oversigt over Oslo Politikammers, Eidsivating Statsadvokat Embete- og Lagmannsretts sagsbehandling for anmeldte voldtægter i årene 1986-1989.

Årstal	1989	1988	1987	1986
Anmeldte voldtægter	146	109	121	101
Sager sendt udenbys	13 (9)	13 (12)	16 (12)	10 (10)
Dom	18 (15)	17 (18)	19 (18)	10 (10)
(Frifindelse	0	3	1	0)
Sendt til Statsadvokaten	14 (11)	5 (5)	0	3 (3)
Henl.bev. stilling: Oslo	39 (29)	22 (23)	42 (40)	39 (39)
Henl.bev. stilling: Est.	6 (5)	4 (4)	9 (9)	
Henl. andre grunde: Oslo	7 (5)	9 (9)	9 (9)	
Henl. andre grunde: Est.	1 (<1)	0	0	
Henlagt til observasjon	38 (29)	35 (36)	27 (26)	31 (31)
Ikke færdig efterforsket	10 (8)	4 (4)	0	3 (3)

Tallene i parentes angiver procentandele af total relevant sagsmængde. Eksempelvis er i 1989 18 sager domfældt. Den totale sagsmængde disse 18 sager skal ses i forhold til er mængden af færdigbehandlede sager ved Oslo Politikammer; således 146 minus 13 (sendt udenbys) minus 10 (ikke færdigbehandlede) = 123 sager. 18 sager ud af 123 er 15%. Sager sendt udenbys har det strafbare forhold sket i et andet politidistrikt. Disse sager er sendt rette vedkommende og fratrukket totalantal ved procentudregning.

Opgørelsen for årene 1987-1988-1989 er udarbejdet af Oslo Politikammer 21.11.1990 og ajourført september 1991. Opgørelsen over året 1986 er udarbejdet november 1988 af Oslo Politikammer, denne opgørelse er ikke siden ajourført og der kan være tilkommet nye resultater.

view. Resultaterne forberedes for publicering. Et spørgsmål som Oslo politikammer og Eidsivating Lagmannsrett må besvare er, om Voldtekstmottakets rutiner har lettet deres sagsbehandling? Et andet spørgsmål man kan stille sig overfor disse fund er, om der allerede indenfor nuværende rammer er gjort maksimalt i forhold til politiets efterforskning? Skal rammerne for politiets efterforskning ændres, dersom højere domfældelse ønskes? Helsetjeneste for voldtægts ofre med de nye retsmedicinske dokumentationsrutiner havde indenfor de første fire år ikke øget andelen af domfældelser i voldtægtssager.

5.2 Sagsbehandling af anmeldte voldtægter i Oslo sammenlignet med kriminalstatistik for landet som helhed

Anmeldte sager med *rejst tiltale* udgjorde i 1987 for hele landet 29% (tabel 14). Bergen havde en domfældelse for anmeldte voldtægtssager på 27% og fulgte således kriminalstatistikens landsgennemsnit. Det er et spørgsmål om det er rigtigt at sammenligne Oslo med Bergen i forhold til opløsning af anmeldte voldtægtssager?

Tabel 14. Tabellen viser sagsbehandlingen af politianmeldte voldtægter ved Oslo og Bergen politikammer for året 1987, sammenlignet med opgørelsen for hele landet 1987.

Sagsbehandling	Oslo 1987	Bergen 1987	Norge 1987
Antal ialt	105	26	278
Retslig beh./dom	19 (18)	7 (27)	80 (29)
Henlagt efter bevisets stilling	51 (49)	9 (35)	123 (44)
Henlagt til observation	27 (26)	5 (19)	60 (22)
Henlagt af andre grunde	9 (9)	0	
Intet strafbart forhold	0	1 (4)	
Ikke færdigbehandlet	0	4 (15)	
Total	105 (100)	26 (100)	278 (100)

Tabel 15. Resultatet af den anmeldte del af Voldtekstmottakets sager

Sagsbehandling	Anmeldte sager i 1987
Sager behandlet udenbys/lands	7
Sager behandlet ved Oslo politikammer	75
Retslig beh./dom	16 (21)
Henlagt efter bevisets stilling (Oslo politikammer)	28 (37)
Henlagt efter bevisets stiling (Eidsivating statsadvokater)	7 (9)
Henlagt andre grunde (Oslo politikammer)	1 (1)
Henlagt til observation	21 (28)
Intet strafbart forhold	2 (3)
Ialt	82 (100)

Tallene i parentes angiver procentandele af totalt antal sager minus antal sager sendt udenbys.

Andelen af sager *henlagt efter bevisets stilling* bevægede sig i Oslo fra 56% til 27 % i årene 1983-1989. Andelen for hele landet var i 1987 44%. Andelen af sager *henlagt til observation* (mangel på oplysninger om gerningsmand) svingede i Oslo fra 36% til 26%; for hele landet i 1987 var andelen 22%.

Udviklingen på landsplan i Norge fra 1972²⁸ til 1987 viste at et tredobbelt antal sager anmeldtes og der rejstes tiltale i mere end dobbelt så stor en procentdel af anmeldte sager. Andelen af anmeldte sager i 1987 der henlagdes efter bevisets stilling er knapt 30% mindre end i 1972 og andelen af anmeldte sager, der blev lagt til observation er nogle procent større.

6. Opsummering og konklusion

Etablering af en helsetjeneste for voldtægtsofre i Oslo har betydet at en ny gruppe voldtægtsofre blev synlig i tillæg til den gruppe kvinder som var kendt fra forskning

af anmeldte voldtægter. Den ny gruppe voldtægts ofre var kvinder i alderen 20 til 40 år fra et middel socioøkonomisk samfundslag.

For anmeldte voldtekter i Oslo har Voldtektsmottaket betydet, at sagsmængden ved Oslo Politikammer øgedes 70%; fra gennemsnitlig (1982-1985) 70 sager i året til gennemsnitlig (1986-1989) 119 sager i året.

Fortsat var det kvinder (og mænd) udsat for den klassiske voldtægtstype som henvendte sig. Få kvinder udsat for voldtægt af nuværende eller tidligere partner henvendte sig. Halvparten af patienterne ønskede at anmelde og tendensen til at anmelde var signifikant størst hos de socioøkonomisk svagest stillede. Fundet kan tolkes som at politianmeldelse ikke var et tilbud for den voksne og lidt bedre stillede del af den kvindelige befolkning. Alene som konsekvens af den hypotese vil det være en rigtig prioritering at bygge op en helsetjeneste for voldtægts ofre, som er uafhængig af politianmeldelse.

I indledningen redegøres for et anmeldelses- og et domfældelsesmønster påvist af kriminologisk og sociologisk forskning for sager anmeldt som voldtægt. Patienterne fra 1987 anmeldte sine voldtægter som forventet d.v.s. at det anmeldelsesmønster som forskning har redegjort for kan genkendes i forhold til ofrets alder, civilstand, arbejdsmarkedstilknytning, kendskab til gerningsperson, åsted, traditionelle våben typer, synlige skader og indhold af ualmindelige seksuelle handlinger. Der registreredes en uventet lav anmeldelse af gruppevoldtægter og voldtægter med brug af utraditionelle magtmidler. Der var imidlertid flere tendenser til at bryde det klassiske anmeldelsesmønster, klarest trukket op under rubrikken de, som kontaktede politiet. For retsligt behandlede sager genfandtes ikke i samme udstrækning det forventede domfældelsesmønster. Domfældelse fulgte *ikke* ofrets alder, åstedets karakter, karakteren af ofrets kendskab til gerningsperson og brug af våben men fulgte ofrets civilstand, arten af erhvervstilknytning (under uddannelse) og forekomst af synlige skader.

Bearbejdning af et års materiale fra Oslo helsetjeneste for voldtægts ofre viser både klare resultater og peger på tendenser. Artiklens fund danner underlag for flere diskussioner og tiltag: Evaluering af de nyudviklede rutiner for retsmedicinsk dokumentationsarbejde for politiets efterforskning og retsapparats sagsbehandling. Indføring af virkemidler (f.eks. ulike måder at informere befolkningen om tilbudet) i hensigt at øge antal og sammensætning af gruppen af patienter som henvender sig for hjælp og behandling. Stillingtagen til behov for lovændringer og behov for ændring af betingelser for efterforskning for at øge domfældelsesandel blandt anmeldte sager.

Adresse: Overlege Lisbeth Bang
Allmennhelseseksjonen
Akuttetaten
Storgate 40
N-0182 Oslo

Litteraturlisten

- Bang, L.: Medicinsk tilbud til ofre for voldtægt. Rapport fra et to måneders arbeids- og studieophold på Sexual Trauma Center, San Francisco, USA 1984-85. Oslo: Sosialdepartementet, 1985.
- Bang, L.: Voldtektsmottaket i Oslo. Samarbejde mellem helsevesen og politi. Lov og Rett. Norsk Juridisk tidsskrift 1991; 289-304.
- Bang, L., Berge, Å, Krogstad, J.: Rapport fra Voldtekstribunalet 23.10.1984. Universitetet i Oslo. Kvinnerettslige studier. Institutt for offentlig retts skriftserie 2/86. Oslo: Universitetsforlaget, 1986.
- Bang, L., Nesvold, H.: Medisinsk og rettsmedisinsk undersøkelse av ofre for seksuelle overgrep: voksne og barn. Oslo: NFU, 1987.
- Bang, L.: Kroniske helseplager etter voldtægt. Tidsskr Nor Lægeforen 1991; 111: 2525-9.
- Bang, L.: Sociodemographic characteristics of rape victims at a medical service center at the Emergency Hospital in Oslo. Which part of the population did apply for treatment? Scand J Primary Health Care 1992. (In press).
- Burgess, AV., Holmstrom, LL.: Rape Trauma Syndrome. Am J Psychiatry 1974; 131: 981-6.
- Falconer, B.: Våldtäktsbrottet. Svensk Juristidning 1975; 60:3.
- Garde, K, Lunde, I.: Voksne Kvinder. København: Lindhardt og Ringhof, 1983.
- Holmstrom, LL., Burgess, AV.: The victim of rape. Institutional Reactions. New Brunswick: Transaction Books, (1978) 1983.
- Katz, S., Mazur, AM.: Understanding the Rape Victim. A Synthesis of Research Findings. New York: Wiley-Interscience publication, 1979.
- Lykkjen, AM.: Voldtekt. Ei bok om kvinneundertrykking. Oslo: Pax, 1976.
- Mullen, PE., Romans-Clarkson, SE., Walton, WA., Herbison, PG.: Impact of Sexual and Physical Abuse on Womens Mental Health. Lancet 1988; 1:841-45.
- Persson, LGW.: Våldtäkt - en kriminologisk kartläggning av våldtäktsbrottet. SOU 1981:64. Stockholm: Liber, 1981.
- Russell, DEH.: Sexual Exploitation. Rape, child sexual abuse and workplace harrassment. Beverly Hills: Sage, 1984.
- Schafft, A.: Seksualforbrytelser. En analyse av et utvalg ferdig etterforskede sedelighetslovbrudd. Forskningsprosjekt for Justisdepartementet og NAVF. Hovedoppgave ved Institutt for kriminologi og strafferett, Universitetet i Oslo, 1989.
- Skjørten, K.: Når makt blir vold. En analyse av seksualisert vold i parforhold. KS-serien 4/88. Universitetet i Oslo, Institutt for kriminologi og strafferett, 1988.
- Sørensen, B. Aa., Hetle, A.: Opgavemestring og arbeidsorganisasjon i politi- og lensmannsarbeid. Publikasjon nr. 2. Oslo: Arbeidsforskningsinstituttene, 1985.
- Temkin, J.: Rape and the legal process. London: Sweet and Maxwell, 1987.
- Vestergaard, E.: Om voldtægtsofre. Victimologi. Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab 1974; 62: 151-80.

Noter

- 1) Artikkeforfatter er overlege ved Almenhelseavdelingen med fagligt og administrativt ansvar for Voldtektsmottaket; pt treårigt NAVF stipend for at evaluere denne helsetjeneste (permission fra stillingen).
- 2) Oslo Kommunale Legevakt ændrede ved bydelsdecentraliseringen i 1988 navn til Akuttetaten. Den nye helsetjeneste kaldet Voldtektsmottaket, og den første vurdering af dens effekt er beskrevet i Lov og Rett, Bang 1991.
- 3) I 1989 ændrede Voldtektsmottaket navn til: Mottak for voldtekt og seksuelle overgreb. Vi havde mistanke om at navnet Voldtektsmottaket kunne afholde kvinder udsat for mishandling og seksuelle overgreb i parforhold fra at søge hjælp.
- 4) Burgess og Holmstrom har i perioden juli 1972 til juli 1973 undersøgt og fulgt op mennesker udsat for voldtægt fra den første henvendelse på et akutsygehusmodtag i Boston, USA til eventuel retssag kom op. Undersøgelsen dækker et års patientmateriale og regnes internationalt som et pionerarbejde om voldtægtssyndromet. Supplerende forskning redegør for helsekonsekvenser af seksuelle overgreb og bruger fortrinsvis metoderne: offerundersøgelser, undersøgelser af psykiatrisk patientpopulationer og befolkningsundersøgelser. Som et eksempel på en repræsentativ befolkningsundersøgelse kan nævnes Mullen m.fl. 1985.
- 5) Se Holmstrom og Burgess 1978(1983), Katz og Mazur 1979, Lykkjen 1976, Persson 1981, Russell 1984, Temkin 1987.
- 6) SOU 1981:64 Voldtækt – en kriminologisk kartlægning av voldtæktsbrottet. Stockholm: Liber, 1981.
- 7) Holmstrom og Burgess 1983 (1978).
- 8) Lykkjen 1976.
- 9) Schafft 1989.
- 10) I 1984 afholdtes i Oslo en tribunal (en folkedomstol efter inspiration fra lignende arrangement afholdt i Italien) hvor kvinder udsat for voldtægt lagde frem deres erfaringer med hjælpeapparatet. Bang, Berge, Krogstad 1986.
- 11) Læge Emma Vestergaard interviewede 12 voldtægts ofre fundet gennem papirerne til dømte gerningspersoner. Vestergaard konkluderede at et for ofret positivt udfald af den retslige sagsbehandling ikke har været tilstrækkelig psykisk hjælp. Vestergaard 1974.
- 12) Den retsmedicinske undersøgelse og sporsikring er beskrevet i et eget illustreret undervisningshæfte. Bang og Nesvold 1987.
- 13) Jeg havde i 1984/85 et studieophold i USA ved de nye helsetilbud oprettet for ofre for seksuelt overgreb og brugte anledningen til at gå igennem statistik for virksomheden Sexual Trauma Center i San Francisco og Sexual Assault Center i Seattle. Bang 1985.
- 14) Russel 1984.
- 15) Katz og Mazur 1979.
- 16) Sammenligningen er foretaget til Statistisk Sentralbyrås talmateriale for Oslo kvindelige befolkning i 1987. Bang 1991 (in press).
- 17) Russel foretog i 1978 en undersøgelse for at kartlægge forekomst af voldtægt og forsøg på voldtægt (defineret ud fra californisk lov). Metoden var en interviewundersøgelse af 930 voksne kvinder repræsentativt udvalgt i San Francisco. Russell 1984.
- 18) En svensk forsker Falconer kartlagde baggrundsfaktor for 100 kvinder som anmeldte at de udsattes for voldtægt i årene 1968-70. Falconer fremlagde at en påfaldende stor andel af kvinderne havde sociale og psykiske problemer og halvdelen regnedes som prostituerede eller sandsynligt prostituerede. Falconer 1975.
- 19) Katz og Mazur 1979.
- 20) I 1987 udførtes en selvrapporterende undersøgelse ved hjælp af et spørgeskema bragt i ugebladet Kvinner & Klær hvis læserkreds er fortrinsvis veluddannede kvinder. Undersøgelsen er metodisk ikke-repræsentativ men giver et billede af en gruppe voldtægts ofre som ikke tidligere har været synlig. Bang 1991.
- 21) Arbejdsmiljøundersøgelsen er foretaget i regi af Arbejdsforskningsinstituttene i Oslo. Sørensens og Hetle 1985.
- 22) Se Lykkjen, Persson, Katz & Mazur.

- 23) Politiavdelingschef Magnus Larsen, Personavsnittet, Oslo politikammer foreslår (på mit spørgsmål om hvilke nye elementer ved politiets efterforskning kunne føre til øget domfældelse) at åstedsarbejdet kunne indføre at køre DNA-analyse konsekvent af biologiske spor fra *ukendte* gerningspersoner for at sammenligne hver ny anmeldt voldtægt mod tidligere anmeldte uopklarede sager. Åstedsefterforskningen ved Metropolitan Police, New Scotland Yard, bruger slik DNA-fingerprinting i en offenderprofile lagt ind på data. Det er fundet at en del gerningspersoner har begået mange uopklarede voldtægter.
- 24) I en norsk interviewundersøgelse af seksualiseret vold i parforhold fandt Skjørten at i 18 ud af 20 parforhold hvori kvindemishandling fandt sted var kvinden i tillæg blevet udsat for seksualiseret vold. Skjørten 1988.
- 25) Denne studie inddeler åstedet i to hovedgrupper: privat og offentlig. Til *privat* henregnes lokaler med boligfunktion som andre mennesker ikke har adgang til eller indsyn i uden invitation således hans, hendes, fælles og andres private bolig. Til *offentlig* henregnes steder og/eller bygninger, hvor andre mennesker har adgang og/eller indsyn således steder ude i det fri, offentlige bygninger, bil, bygning uden boligfunktion, lokaler med midlertidig lejet opholdsfunktion. Forskerne Lykkjen, Persson og Schafft har tilsvarende hovedinddelinger men varierende underinddelinger.
Raisonnementet bag nævnte forskeres åstedsinddelinger i voldtægtsanmeldelser er at få frem meningsfulde sammenhænge. Et offentligt åsted indgår f.eks. i højere grad i forståelsen af en klassisk voldtægtstype end et privat åsted.
- 26) Bang 1991.
- 27) En undersøgelse af 40-årige danske kvinders seksuelle adfærd, oplevelse, viden og holdning viser at 60% havde seksuel adfærd og erfaring begrænset til 1-2 samlejestillinger: overvejende at kvinden ligger på ryggen og manden øverst og omvendt. 40% havde prøvet en eller flere seksuelle variationer, den hyppigste type var kontakt mellem mund og genitalia; flere end halvdelen brød sig ikke om de udprøvede variationer. Garde og Lunde 1983.
- 28) Lykkjen.